

Že moravské markrabství před rokem 1918 oficiálně nepoužívalo zemskou vlajku, je pravda pouze v tom, že se dotyčným praporu neřikalo vlajka, dobová terminologie byla „zemské barvy“; vyvěšování dotyčných praporů tak označovaných nicméně ve skutečnosti plnilo funkci vyvěšování vlajky. Svou zemskou vlajku (zemské barvy) Morava skutečně používala bez vydání speciálního zákona, přesto však byla úředními místy považována za platný a nepochybný zemský symbol. O jeho úřední platnosti svědčí i to, že byl vyvěšován při slavnostních příležitostech za účasti rakouského císaře a moravského markraběte. Žluto-červenou bikolóru uváděly jako vlajkový symbol moravské země také všechny dobové encyklopedie, včetně těch vydaných v zahraničí, mimo Rakousko(-Uhersko), někdy výslovně s odvoláním na úřední zdroje. Mezi roky 1928 a 1948 ji příležitostně užívalo i moravskoslezské zemské zastupitelstvo.

Mezi vlajkami samosprávných krajů České republiky a vlajkou Moravy není žádná souvislost. Vlajky krajů symbolizují pouze dotyčné kraje, není žádný logický důvod tvrdit, že symbolizují ještě něco jiného. V zákoně č. 129/2000 Sb. se o symbolech krajů píše:

§5 (1) *Kraj může mít znak a vlajku.*

§5 (2) *Předseda Poslanecké sněmovny může kraji, který nemá znak nebo vlajku, na jeho návrh znak nebo vlajku udělit.*

Z toho nevyplývá ani právně, ani žádnou logickou úvahou, že stanovením symbolů krajů se stanoví zároveň symboly Moravy.

Podvýbor pro heraldiku a vexilologii Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny si sice stanovil určité byrokratické zásady, podle nichž znaky a vlajky krajům povoloval (například, že znak musí být čtvercový, že musí obsahovat pole se symbolem zaniklé země, na jejímž území se převážně nachází, že vlajka má být totožná se znakem), ale ani z nich nijak nevyplývá, že vlajky krajů vytvářejí právní platnost moravské vlajky nebo snad že určují přímo její podobu. Krajům České republiky bylo v roce 2000 nařízeno, aby do svého znaku (a s ní obrazově totožné vlajky) vložily jedno pole symbolizující bývalé země z doby před rokem 1928 (!), na jejichž tehdejší území se převážně nacházejí, z toho však nelze vyvodit ani logickou natož právní úvahou, že se tím definuje moravská vlajka. Vedle toho je třeba nezapomínat, že Morava v současné době není právnickou osobou (a Česká republika v současné době nemá zájem, aby jí byla) a není jí tedy možno jakýmkoli právními normami jakékoli symboly udělovat.

Pokud se v současné době objevuje nesouhlas s používáním a šířením žluto-červené bikolóry jako vlajky Moravy, který ve skutečnosti pravděpodobně má v pozadí jako konečný, třebaže nevyslovovaný důvod odpor k veřejnému ožívování celomoravské sounáležitosti a připomínání samosprávných tradic moravské země, nejčastěji se nesouhlas soustřeďuje na popření přijatelnosti žlutého pruhu ve vlajce a v souvislosti s ním vůbec žluto-červeného šachování moravské orlice, z níž moravská bikolóra jako taková vychází. Dlužno však zmínit, že vášně kolem oné žluté nejsou až dnešního původu, mají kořeny už v národnostních (!) sporech 19. století. K osvětlení celé složité situace je třeba vysvětlit, jak se žlutá dostala do šachování moravské orlice, co tím mělo či nemělo být symbolizováno a proč kolem ní byly (a jsou) spory.

Základním kamenem celého záležitosti je erbovní privilegium římského císaře Fridricha (Bedřicha) III. z roku 1462, jímž Moravanům za pomoc, kterou mu poskytli, udělil právo změnit šachování orlice v moravském znaku ze stříbrno-červeného na zlato-červené. Úvodem je třeba zdůraznit, že pochybnosti o právu Moravanů se dotyčným privilegiem řídit, jak je předkládá například Ivan Štarha, jsou pravděpodobně záležitostí až nedávné doby, ve sporech o žlutou v moravské symbolice vedených v 19. století i v období po rozpadu Rakouska-Uherska se ke zpochybňování právoplatnosti Fridrichova privilegia v užívané argumentaci nesahalo.

Veškerá nesnáze s erbovní listinou Fridricha III. vychází ze skutečnosti, že pozměněné šachování orlice (tj. změna bílé/stříbrné na žlutou/zlatou) se okamžitě nestalo trvale používané. Zpočátku se po dobu několika desetiletí změněné šachování orlice zřejmě používalo, o čemž svědčí několik dokladů z konce 15. století a prvních desetiletí 16. století. Poté však převážila dřívější stříbrno/bílo-červená kombinace a žluto/zlato-červené šachování se po následujících několika stoletích objevovalo jen málo. Teprve v 19. století došlo k opětovnému návratu ke změně udělené listinou Fridricha III., to však už byla změněná společenská situace, na Moravě se rozhořel vleklý česko-německý národnostní boj a Fridrichovo privilegium, respektive barvy z něj vycházející, se stalo předmětem onoho boje. Řídké užívání změněného šachování moravské orlice mezi 16. a 18. stoletím dnes vyvolává různé pokusy o vysvětlení; jedním z navrhovaných vysvětlení se stalo i to, že privilegium prostě nevstoupilo v platnost. Toto tvrzení se však neopírá o žádný přímý doklad, je vyvozováno nepřímě – což nikdo z historiků nikdy nezdůraznil – pouze ze skutečnosti, že se změna šachování prostě příliš nevžila. Několik dokladů užívání změněného šachování z 15. a 16. století však tomuto tvrzení odporuje. Nesprávné je rovněž tvrzení, že zařazení erbovního privilegia Fridricha III. mezi privilegia neodporujícími obnovenému zemskému zřízení (1628) neznámá, že bylo platné. Ferdinand II. tehdy Moravanům za to, že se připojili k českému povstání proti němu, odepřel platnost všech privilegií, která do té doby dostali, a ze své milosti jim znovu povolil užívat z nich jen ta, která nebyla v rozporu s novým absolutistickým režimem, který po potlačení povstání nastolil. Jedním z privilegií, kterým se směli Moravané řídit i v novém absolutistickém režimem, bylo také erbovní privilegium z roku 1462. To nelze vyložit jinak, než že dotyčnému privilegiu byla potvrzena jeho platnost; není logické tvrzení, že Ferdinand II. jen tak nechal do seznamu zařadit jedno neplatné privilegium jakoby na historickou připomínku, že Moravané kdysi dostali nějakou výsadu – listina Ferdinanda II. z 26.6.1628 byla právní dokument, nikoli sbírka historických pamětihodností. Lze snad vznášet nějaké pochyby o právní platnosti privilegia Fridricha III. pro Moravy pro období před rokem 1628 (ačkoli jsou pravděpodobně liché), avšak pro dobu po roce 1628 jsou zcela bezpředmětné. Neobvyklé je vkládání záležitostí lenních vztahů do diskusí o privilegiu Fridricha III. Lenní vztahy mezi panovníky dříve nebyly ve sporech o moravských zemských barvách zmiňovány, a to ani v 19. století, kdy byly obě strany česko-

německého národnostního soupeření obzvláště citlivé ke státoprávním otázkám. Lenní podřízenost moravského markraběte českému králi stanovil Karel IV. v roce 1348 a podstatou onoho lenního vztahu bylo, že moravský markrabě mohl nastoupit vládu nad svou zemí teprve, poté co ji přijal lénem od českého krále a složil mu lenní slib věrnosti a poslušnosti. V roce 1366 Karel IV. povinnosti moravského markraběte vůči českému králi ještě upřesnil. Z dotyčného lenního vztahu však nevyplývalo, že se moravský markrabě stal nesamostatným a musel si všechny své panovnické rozhodnutí nechat schválit českým králem. To však není podstatné pro otázky listiny císaře Fridricha III., protože ta byla určena obyvatelům (tedy fakticky stavům) moravského markrabství, nikoli markraběti a nijak se tedy nedotýkala vztahu moravského markraběte k českému králi či římskému císaři. Listina Jiřího z Poděbrad ze 13. ledna 1464 stanovila, že Morava nemá být oddělována od (soustátí) České koruny (a tedy fakticky, že má mít stejného panovníka jako Čechy), avšak to nemá s otázkou práva Fridricha III. udělit výsadu obyvatelům Moravy nic společného. Je v této souvislosti velmi žádoucí připomenout, že podobně jako Moravě udělil (ze stejného důvodu) císař Fridrich III. právo změny erbu i dvěma českým městům, Starému a Novému městu pražskému; jednalo se rovněž o změnu stříbrné (bílé) na zlatou (žlutou), a to v barvě ve znaku zobrazené městské hradby. Na rozdíl od změny moravského znaku se u obou měst udělená změna ihned vžila a nikdy až dodnes se nepřestala používat a proto také unikla v 19. i 20. století stejným úvahám jako v případě privilegia pro Moravu. Zejména nikdy nikdo nezpochyboval právo císaře Fridricha III. heraldickou výsadu změny barvy hradby ve znaku oběma městům udělit. Ostatně v listinách, kterými dodatečně tehdejší český král Vladislav II. císařovo privilegium potvrdil, je zmíněno, že Fridrich III. erbovní privilegia pražským městům vydal z autority nejvyšší světské hlavy křesťanstva. Současníci tedy nepochybovali, že Fridrich III. měl právo pražským městům udělit změnu znaku právě na základě této autority a logicky totéž můžeme předpokládat o jím udělené změně moravského znaku.

Jiným historiky používaným pokusem o vysvětlení toho, proč se císařem Fridrichem udělaná změna šachování moravské orlice ihned nevžila, je tvrzení, že privilegium neschválil bezprostřední vládce Moravy, tehdy Jiří z Poděbrad. Opět je třeba zdůraznit, že pro to nejsou přímé doklady, že se jedná jen o dohad. Z historických okolností vydání erbovního privilegia lze však nepřímě vyvodit spíše opak. 4. prosince 1462 osvobodily moravské (a další) jednotky za osobní účasti Jiřího z Poděbrad císaře Fridricha III. z jeho obležení ve vídeňském hradě a bezprostředně nato se oba panovníci se svými průvodci odebrali do Korneuburku u Vídně, kde 7. prosince Fridrich vydal dotčenou erbovní listinu, kterou si od něj vyžádali přítomní příslušníci moravské stavovské obce. Na stejném místě byl přítomen i Jiří z Poděbrad a je nepravděpodobné, že by jej Fridrich neinformoval o požadavku jeho poddaných, případně že by jej neinformovali sami Moravané. Je tudíž málo pravděpodobné, že by Jiří o Fridrichově záměru vydat erbovní privilegium Moravanům nevěděl, a jestliže je velmi pravděpodobné, že o něm věděl, pak z faktu, že Fridrich listinu skutečně žadatelům vydal, logicky vyplývá, že markrabě proti jejímu vydání neměl námitek.

Samostatnou kapitolou jsou spory o zemské barvy na Moravě v 19. století. Probíhaly ve dvou oddělených rovinách. Jednak představitelé českého národního hnutí, ať z Moravy samotné nebo (zejména) z Čech prosazovali na Moravě barevnou kombinaci bílo-červeno-modrou, neboť ta byla vnímána jako slovanské barvy a tedy symbol moravské přináležitosti k tehdy intenzivně šířené ideologii českého národa (zemské a císařské/státní úřady ji z pochopitelného důvodu zakazovaly, mimochodem stejně jako německou trikoloru). Když v roce 1918 vznikl český (československý) stát jako stát slovanský a byla do něj začleněna i Morava, byl znak Moravy vrácen do podoby, jakou většinou míval před 19. stoletím (respektive jakou míval vždy před 1462) právě z politického důvodu demonstrace slovanskosti/českosti Moravy barevnou kombinací bílé, červené a modré. Česká politická elita vůbec po roce 1918 nepřišla na mysl jakékoli úvahy o platnosti erbovního privilegia Fridricha III. z 1462 a tudíž zmínky o československé heraldické symbolice do dokazování (ne)platnosti listiny císaře Fridricha nepatří. Druhou rovinou sporných záležitostí ohledně moravských zemských barev v 19. století byly opakované žádosti moravských zemských úřadů, aby bylo šachování moravské orlice v císařských/státních erbech změněno podle privilegia císaře Fridricha III. z roku 1462. Mylné je však tvrzení, že moravské úřady usilovaly o uznání zlato-červeného šachování ve znaku země. Nemáme žádný doklad, že by panovník a státní úřady někdy zpochybnili právo moravské samosprávy používat zemský znak podle privilegia z roku 1462, naopak opakovaně ujišťovali, že Moravané se mohou privilegiem Fridricha III. řídit. Ostatně skutečnost, že panovník obcím nově povýšeným na města (například Králově Poli, Napajedlům, Vítkovicím) koncem 19. a počátkem 20. století do nových městských znaků uděloval i zemský symbol v podobě zlato-červeně šachované orlice, jasně dokládá, že zlato-červené šachování orlice ve znaku země bylo považováno ze strany panovníka za právně platné. Moravským úřadům ve skutečnosti šlo o to, aby zlato-červené šachování měla moravská orlice nejen ve znaku země, ale i ve státním znaku užívaném panovníkem, na což – přísně vzato – neměly nárok, protože císař Fridrich III. udělil právo změny šachování moravské orlice jen stavům (jejichž nástupcem potom byla moderní zemská samospráva). V roce 1915, kdy bylo vyhláškou nově definováno moravské pole ve státním znaku Rakouska-Uherska v souladu s erbovním privilegiem z 1462 a v souladu s opakovanými žádostmi moravské samosprávy, došlo jen k tomu, že poprvé od 1462 použil zlato-červené šachování moravské orlice i moravský panovník a došlo tak ke sjednocení podoby moravského znaku užívaného zemského samosprávou a užívaného panovníkem. V žádném případě nedošlo až tehdy k uznání platnosti listiny císaře Fridricha III. a tato událost tedy nemá pro úvahy o platnosti dotčeného privilegia žádný význam.

Závěr z výše uvedeného je následující: Protože dnes Morava neexistuje jako právní osoba s právně chráněnou vlajkou, mohou ti, kteří se hlásí k tradicím samosprávné Moravy, pro vyjádření svého názoru svobodně užívat symbol zvolený podle vlastního uvážení (a svobodně ho nazvat moravskou vlajkou). Jestliže byl zvolen symbol, který navazuje na vlajku, která na Moravě má tradici zhruba jednoho a půl století, má to vyjadřovat důraz na kontinuitu, v každém případě tato dnešní volba stojí mimo dokazovací možnosti historické vědy. Historická věda zato může osvětlit okolnosti

historického užívání žluto-červené vlajky, avšak s vědomím, že na základě zjištěných znalostí nemůže nařizovat, jakou vlajku je přípustné užívat dnes. V souvislosti s žluto-červenou moravskou vlajkou historici převážně obrazejí pozornost k erbovnímu privilegii římského císaře Fridricha III. z roku 1462, jímž Moravané dostali právo změnit stříbrno-červené šachování orlice na zlato-červené a na jehož základě byla v moderní době vytvořena dvoupruhá žluto-červená vlajka. Vedle prostého uvedení souvislosti mezi ním a bikolórou někteří z nich na něm nalézají různé „závady“, přičemž zejména v posledních letech v souvislosti s rozmachem vyvěšování moravské vlajky s ní seznamují i širokou veřejnost a tím nepřímo varují před užíváním žluto-červené vlajky. V tomto konkrétním případě se argumentace zaměřila na zpochybnění platnosti privilegia z roku 1462. Podané argumenty však nebyly dostatečné, aby bylo možné říct, že se v minulých staletích Moravané řídili neplatným dokumentem. Přinejmenším pokud jde o tuto otázku, je bezpečné říct, že nejpozději v roce 1628 bylo erbovní privilegium Fridricha III. jmenováno jako právně platné a vše, co se od té doby na jeho podkladě uskutečnilo, včetně vzniku moderní dvoupruhé žluto-červené vlajky, tak mělo právní základ.

Mgr. Rostislav Svoboda